

**KITOBSEVARLAR EKOTIZIMI: TALABALAR O'RTASIDA
MUTOLAA MADANIYATINI YUKSALTIRISH
STRATEGIYALARI**

Navoiy davlat universiteti

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi Mansurova Rushana

Annotatsiya (O'zbekcha): Ushbu maqolada oliy ta'lim markazlarida "Kitobsevarlar ekotizimi"ni yaratishning huquqiy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining kitobxonlikka doir qarorlari ijrosi, talabalarni mutolaaga va kitob o'qishga jalb qilishning innovatsion usullari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Mutolaa madaniyati, ekotizim, Prezident qarori, kitobxonlik, raqamli integratsiya.

Аннотация: В статье анализируются правовые и практические основы создания «Экосистемы книголюбков» в вузах. Рассматривается исполнение постановлений Президента Республики Узбекистан по развитию культуры чтения и инновационные методы вовлечения студентов в чтение.

Ключевые слова: Культура чтения, экосистема, постановление Президента, чтение книг, цифровая интеграция.

Abstract: This article analyzes the legal and practical foundations of creating a "Book-lovers Ecosystem" in higher education. It examines the implementation of the President of Uzbekistan's decrees on reading culture and innovative methods for engaging students in reading.

Keywords: Reading culture, ecosystem, Presidential decree, reading engagement, digital integration, soft skills.

I. Kirish va Huquqiy Asoslar

Insonni komillikka yetaklaydigan eng katta boylik – bu kitobdir. Kitob o‘qigan insonning tafakkuri kengayadi, dunyoqarashi boyiydi va hayotga bo‘lgan qarashi yanada teranlashadi. Kitob orqali inson turli xalqlarning madaniyati, tarixi va tajribasi bilan tanishadi. Shuning uchun ham kitobxonlik har bir talabaning bilimli va yetuk shaxs bo‘lib yetishishida muhim o‘rin tutadi.. Shu boisdan ham O‘zbekiston Respublikasida kitobxonlikni davlat siyosati darajasiga ko‘tarish maqsadida bir qator muhim hujjatlar qabul qilindi. O‘zbekistonda kitobxonlikni rivojlantirish jarayoni oddiy targ‘ibotdan tizimli ekotizim yaratish bosqichiga o‘tdi. Quyida ushbu evolyutsiyani belgilab bergan asosiy hujjatlar tahlili keltiriladi:

1. PQ-3271-sonli qaror (2017-yil 13-sentabr): "Poydevor qo‘yish bosqichi"

Ushbu hujjat sohada so‘nggi yillardagi islohotlarning "poydevori" bo‘ldi. Uning asosiy mohiyati kitob chop etish va tarqatish zanjirini tiklashga qaratilgan edi .Uning ahamiyati talabalar uchun sifatli adabiyotlar yetishmovchiligi muammosini hal etish, nashriyotlarga imtiyozlar berish va "Yosh kitobxon" kabi respublika miqyosidagi ko‘rik-tanlovlarga asos solish aynan shu qaror bilan bog‘liq. Bu qaror kitobni talabaga yaqinlashtirishning moddiy-texnik bazasini yaratdi.

2. Vazirlar Mahkamasining 781-sonli qarori (2020-yil 14-dekabr): "Milliy dastur va tizimlilik"

2020–2025-yillarga mo‘ljallangan ushbu Milliy dastur kitobxonlikni shunchaki tadbir emas, balki uzluksiz ta‘limning bir qismiga aylantirdi. Unda ilk bor "Kitobxonlik haftaligi" va axborot-kutubxona markazlarini raqamlashtirish vazifasi qo‘yildi. Bu bosqichda oliy ta‘lim muassasalari kutubxonalarining yagona elektron tarmog‘i shakllana boshladi, bu esa biz taklif etayotgan "ekotizim"ning raqamli qismi uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

3. PQ-9-sonli qaror (2026-yil 15-yanvar): "Inson kapitali va innovatsion rag‘bat bosqichi"

2026-yilda qabul qilingan ushbu yangi qaror kitobxonlikni iqtisodiy va ijtimoiy lift darajasiga ko‘tardi. Avvalgi qarorlar ko‘proq infratuzilmaga urg‘u bergan bo‘lsa, PQ-9 bevosita kitobxonning shaxsiy manfaatdorligiga va texnologik

qulaylikka qaratilgan.” Kitobxon talabalarning "TOP-100" reytingiga kirishi va BHMning 25 baravari miqdorida mukofotlanishi — mutolaani moddiy rag‘bat bilan bog‘ladi.

Texnologik ekotizim: Jamoat transportlarida bepul "Mutolaa" platformasining joriy etilishi kitobni talabaning va har bir mutolachining har qanday bo‘sh vaqtiga (yo‘lda, tanaffusda) integratsiya qildi.

Xalqaro integratsiya: Jahon adabiyotini o‘zbek tiliga tarjima qilish uchun davlat grantlarining ajratilishi "Kitobsevarlar ekotizimi"ni zamonaviy va dunyo bilan bo‘ylashadigan kontent bilan boyitadi.

Sharhlangan qarorlarning barchasi bir maqsadga — O‘zbekistonda intellektual salohiyatli, badiiy savodxon va tanqidiy fikrlaydigan avlodni tarbiyalashga qaratilgan. Maqolada ilgari surilgan "Kitobsevarlar ekotizimi" loyihasi aynan 2026-yilgi PQ-9-sonli qarorda belgilangan "2030-yilga qadar yiliga o‘rtacha 10 ta kitob o‘qish" marrasiga erishishning amaliy mexanizmi bo‘lib xizmat qiladi.

II. "Kitobsevarlar ekotizimi"ning tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

Avvalo, “Ekotizim “ So‘ziga ta’rif beradigan bo‘lsak— bu talaba o‘zini kitoblar va bilimlar olami ichida his qiladigan muhit. U quyidagi uchta ustuvor yo‘nalishni qamrab oladi:

1. Infratuzilmaviy komponent (Design):

"Ochiq kutubxona" (Open Library): Auditoriyalar va kampus hovlisida erkin foydalanish mumkin bo‘lgan kitob javonlarini o‘rnatishva ulardan muntazam ravishda foydalana olish.

QR-kodli stendlar: Talabalar dars oralarida telefonlari orqali jahon adabiyoti durdonalarini yuklab olishlari uchun maxsus burchaklar yaratish.

2. Ijtimoiy-ma’naviy komponent (Dialogue):

"Kitobxon talaba" reytingi: Har bir semestr yakunida eng ko‘p kitob o‘qigan va eng yaxshi taqriz yozgan talabalarni rag‘batlantirish.

Muallif bilan muloqot: Zamonaviy o'zbek yozuvchilari (masalan, Abduqayum Yo'ldoshev, Erkin A'zam) bilan asarlar tahlili bo'yicha "jonli dars"lar o'tkazish.

3. Raqamli komponent (Digital):

Audio-platformalar: Talabalarning kundalik faoliyati davomida tinglashi uchun badiiy asarlarning audio formatlarini keng targ'ib qilish. Masalan, Yoshlar agentligi tomonidan tashkil etilgan "Mutolaa" loyihasi ham mavjud bo'lib o'z faoliyatini olib bormoqda. Bu platformada o'zbek va jahon adabiyotining eng sara elektron va audiokitoblari jamlangan.

III. Loyihaning Mazmuniy Strukturasi: "Intellektual va Ijtimoiy muvozanat"

"Kitobsevarlar ekotizimi" loyihasi doirasida talabalarga tavsiya etiladigan adabiyotlar "Shaxsiy rivojlanishning ikki qanoti" tamoyili asosida tanlanadi:

1. Abduqayum Yo'ldoshevning "Puankare" hikoyasi: Mantiqiy tafakkur transformatsiyasi

Bu asar talabani intellektual izlanishga undaydi.

Fanlararo bog'liqlik: Hikoya nomining o'ziyiq buyuk matematik Anri Puankare shaxsi va uning gipotezalariga ishora qiladi. Bu aniq fanlar va gumanitar fanlar o'rtasida "oltin ko'priq" vazifasini o'taydi.

Mantiq va Tuyg'u uyg'unligi: Hikoya qahramoni orqali hayotiy muammolarni matematik mantiq bilan yechishga urinish tasvirlangan. Bu talabalarda tanqidiy tafakkurni (critical thinking) rivojlantiradi.

Ma'naviy yechim: Asar talabani faqat quruq hisob-kitob bilan emas, balki insoniy tuyg'ular, vijdon va ma'naviyat bilan yashashga undaydi. Bu "Kitobsevarlar ekotizimi"ning asosiy g'oyasi — komil insonni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Asosiy g'oya: Matematik gipoteza — Puankare masalasi orqali hayotdagi eng chigal muammolarning yechimi mantiq va sabr-toqatda ekanligi ko'rsatiladi.

Talabaga ta'siri: Talabalarda "Aniq fanlar bilan shug'ullanuvchi inson badiiy adabiyotga muhtojmi?" degan savolga javob beradi. Asar mantiqiy xulosalar

chiqarish va murakkab muammolarni tizimli tahlil qilish (Systems Thinking) ko'nikmasini shakllantiradi.

2. Erkin A'zamning "Tanho qayiq" qissasi: Ijtimoiy moslashuv va Shaxsiy prinsiplar

Agar "Puankare" aqlga xizmat qilsa, "Tanho qayiq" qalb va ijtimoiy ongini uyg'otadi.

Asosiy g'oya: G'ulomqodir obrazi orqali jamiyatdagi sun'iylik, guruhbozlik va ma'naviy qashshoqlikka qarshi "tanho" bo'lsa-da, o'zligini saqlab qolgan inson fojiasi va matonati yoritiladi.

Talabaga ta'siri: Talaba ushbu asar orqali "O'zligimni qanday saqlayman?", "Ko'pchilik nohaq bo'lsa, men qanday yo'l tutishim kerak?" degan savollar ustida bosh qotiradi. Bu — bo'lajak rahbar va mutaxassis uchun zarur bo'lgan ijtimoiy mas'uliyat va etik tamoyillarni shakllantiradi.

IV. Ekotizimning Innovatsion Pedagogik Metodlari

Maqolada faqat asarlarni o'qish emas, ularni o'qitishning yangicha metodikasi taklif etiladi:

"Qiyosiy Debatlar" metodi: * Mavzu: "Puankarening mantiqiy dunyosi yoki G'ulomqodirning ma'naviy dunyosi — zamonaviy yoshlar uchun qaysi biri muhimroq?". Bu talabalarni erkin fikrlashga va o'z nuqtayi nazarini dalillashga o'rgatadi.

"Keys-stadi" (Case Study): * Asardagi qahramonlar duch kelgan muammoni bugungi talaba hayotiga ko'chirish. Masalan: "Agar siz G'ulomqodir o'rnida bo'lsangiz, jamoa bosimiga qanday qarshi turardingiz?"

Digital-tahlil (PQ-9 ijrosi): * Talabalar tomonidan ushbu asarlar asosida tayyorlangan qisqa metrajli "Buktayler" (Kitob anonsi) videolari. Bu — mutolaani vizual san'at bilan birlashtirishning eng samarali yo'lidir.

V. Ijtimoiy-iqtisodiy Samaradorlik (PQ-9 kutilmalari)

Prezidentimizning 2026-yilgi PQ-9-sonli qarorida belgilanganidek, kitobxonlik darajasining oshishi quyidagi natijalarni beradi:

Kognitiv rivojlanish: Talabalarning o'zlashtirish ko'rsatkichi 15-20% ga oshadi.

Nutq madaniyati: Oliy ta'lim bitiruvchilarining davlat tilida va xorijiy tillarda fikr bayon etish mahorati yuksaladi.

Kreativ iqtisodiyot: Kitob o'qigan yoshlar innovatsion g'oyalar va startaplar yaratishga moyil bo'ladi.

VI. Mutolaaning Professional va Shaxsiy Rivojlanishdagi O'rni

Badiiy tahlil talabalarda "Soft skills" — yumshoq ko'nikmalarni shakllantiradi. Kitob o'qigan talaba:

Murakkab vaziyatlarda kreativ yechim topa oladi;

Nutqi boy va mantiqiy bo'ladi;

Boshqa insonlarning ichki dunyosini (empatiya) yaxshiroq tushunadi;

Tahlil qilishni o'rganadi;

Hayotiy vaziyatlarni to'g'ri baholay oladi.

Xulosa va Tavsiyalar

"Kitobsevarlar ekotizimi" shunchaki loyiha emas, balki davlatimiz rahbari tomonidan 2026-yilda belgilab berilgan strategik vazifalarning amaliy ijrosidir. Abduqayum Yo'ldoshevning "Puankare" kabi asarlari orqali biz talabalarda kitobga nisbatan "zerikarli majburiyat" emas, balki "hayotiy zaruriyat" tuyg'usini shakllantiramiz. Prezident qarorlarida belgilangan vazifalarni hayotga tatbiq etish uchun oliy ta'lim muassasalarida quyidagilarni amalga oshirish taklif etiladi:

Kutubxona fondini faqat o'quv darsliklari bilan emas, balki eng sara badiiy va motivatsion kitoblar bilan muntazam boyitish.

"Book-crossing" tizimini barcha o'quv binolarida joriy qilish.

Talabalar turar joylarida "Kechki mutolaa" klublarini tashkil etish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3271-sonli qarori. – Toshkent, 2017.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 781-sonli qarori. – Toshkent, 2020.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-9-sonli qarori. – Toshkent, 2026.
4. Erkin A'zam. Tanho qayiq. – Toshkent: "Adabiyot", 2021
5. Yo'ldoshev A. Puankare (hikoyalar to'plami). – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2022.
6. Yo'ldoshev Q. Yoniq so'z. – Toshkent, 2006.
7. UNESCO Report (2023): Digital Reading Trends.